

דגשים מהמושב השלישי – דווקא עכשיו – חינוך בלתי פורמלי בבית הספר¹

משתתפים

- גב' קרן ברנס, מנהלת התיכון החברתי קריית אתא
- ד"ר אלי וינוקור, סגן נשיא לאסטרטגיה ולפיתוח אקדמי במכללה האקדמית גורדון
- גב' רות קנולר-לוי, מנהלת אגף תכנים, תוכניות, הכשרה והשתלמויות במינהל חברה ונוער

דגשים מהמושב

המושב בחן את מאפייני הפדגוגיה החברתית ואת דרכי הטמעתה בבתי הספר משלוש זוויות – הזווית המחקרית, הזווית המדינית של משרד החינוך והזווית של הפרקטיקה בהצגה של מנהלת בית ספר תיכון.

| ד"ר אלי וינוקור, מכללת גורדון

האמירה המשמעותית של החינוך החברתי, אשר מבוססת על המחקר, היא שהחינוך החברתי הוא לא "תוסף תזונתי" אלא "המנה העיקרית". במושב הראשון ברקוביץ' הדגיש את נושא מערכות היחסים (Relationships) ואמירה זו היא המשך ישיר לכך. התפיסה הזו התפתחה מתוך הוראה חוץ בית ספרית, וכיום וינוקור טוען כי זהו מצרך העתיד שצריך להיות חלק אינטגרלי משגרות בית הספר.

החינוך הבלתי פורמלי הוא הרבה מעבר לפרקטיקה ולפדגוגיה – זוהי תפיסת עולם. זוהי אדריכלות חברתית – אומנות ופרופסיה של בניית היחסים החברתיים בתוך בית הספר. כשדנים במיומנויות המאה ה-21 מדברים על כישורים רכים (Soft Skills) ומדגישים את העיסוק בחינוך חברתי.

וינוקור וצוותו מלווים הנהלות של בתי ספר בבניית דרך פעולה הכוללת ניהול קונפליקטים ויצירת שתופי פעולה עם הצוות החינוכי וההורים. למשל, הילדים משתתפים בבוקר במפגש קבוצתי שמוקדש לבניית הנורמות שרוצים להטמיע בכיתה, ואז מקיימים פעילויות בקבוצות עוגן בתחומי הדעת השונים. החלק המרכזי הוא הכשרת המורים להתבונן על הלימוד בפרזימה החברתית. תהליך ההכשרה של המורים נעשה באופן חווייתי על מנת שהחוויה הזו תועבר אחר כך בכיתות ותגיע אל התלמידים.

---

¹ מסמך הדגשים נכתב בידי צוות היוזמה – מרכז לידע ולמחקר בחינוך.

מדידה והערכה של הטמעת החינוך החברתי מצביעות על עלייה במדדי הרווחה הנפשית (Well Being) ובתחושת השייכות לקהילה ושיפור של האקלים הבית ספרי שמתבטא בהפחתת לחצים ומתח, בעלייה במוטיבציה ובשמחת הלימוד ואף בשיפור בציונים. באופן זה נוצרת קהילה שמדברת שפה חדשה וכוללת אנשים שהם קודם כל אנשי חינוך ורק אחר כך מלמדים את תחומי הדעת. בהמשך גם הילדים וההורים מגדירים את עצמם קודם כל כקהילה.

| רות קנולר-לוי, מנהל חברה ונוער

התפיסה של החינוך הבלתי פורמלי נוגעת במסגרות – מצד אחד האסוציאציה הראשונה לחינוך בלתי פורמלי היא מסגרות כתנועות נוער הפועלות מחוץ לשעות בית הספר, אך מצד שני ניתן להתייחס לתפיסה חינוכית שהיא חלק אינטגרלי מהלימוד והאווירה בבית הספר. ההסכמים הקואליציוניים יצרו הפרדה לא רצויה לדידה של קנולר-לוי בין החינוך החוץ בית ספרי לבין החינוך בבתי הספר. ראובן כהנא הצביע על כך שמתוך החינוך החוץ בית ספרי נגזרת הפדגוגיה החברתית שצריכה להיכנס לבתי הספר כפרדיגמה קהילתית שיש להטמיע. הפדגוגיה החברתית מכוונת לבוגר עם מיומנויות חברתיות, ובתחום הזה הערכים עומדים במרכז, הם המטרה והם גלויים ומוצהרים, ואילו הלמידה היא האמצעי. זאת בניגוד ללימוד תחומי הדעת, שם הסדר הפוך.

המורים המלמדים את תחומי הדעת השונים צריכים לדעת ללמד גם במרחבים גמישים ולקבל את ההכשרה המתאימה לכך מבלי להסתמך רק על הרכזים החברתיים ומורי השל"ח. לאור זאת, מנהל חברה ונוער מקדמים מדיניות של הקניית מיומנויות חברתיות המשולבת במערכת החינוך, ותהליך זה מתהווה בסיועם של אנשי אקדמיה.

| קרן ברנס, התיכון החברתי קריית אתא

עבור ברנס הבאת החינוך הבלתי פורמלי לתוך בית הספר היא הגשמת חלום. ברנס הגיעה עם רוח תנועת הנוער, ומתוך זיכרון אישי של ילדות שבה היה פער קיצוני בין בית הספר, שבו מדדו רק לפי מבחנים וציונים, לבין תנועת הנוער, שבה היה מקום ליצירתיות, יוזמה וצמיחה אישית.

ד"ר דיאנה סילברמן קלר ז"ל סייעה לה בתהליך בניית בית ספר ברוח תנועות הנוער. בבית הספר הזה הלמידה מתרחשת כל הזמן, התלמידים מחולקים לקבוצות הקרויות על שם מקומות בארץ ואין כיתות ומורים ספציפיים לתחומי הדעת. הלמידה מבוססת ערכים עד כמה שניתן, ומשולבים בה פרויקטים כמו הקמת תערוכה, למשל. יחידת הזמן הבסיסית נקראת "מפגש" ולא "שיעור". לרוב ההערכה מכתובה את כל התהליך החינוכי ומשפיעה על תהליך הלמידה ועל היחסים בין התלמידים והמורים, ולכן אירוע ההערכה נקרא "תיבת תהודה" ומבוסס על שילוב בין שיחות וטקסטים.

בבית הספר אין חלוקה ליחידות זמן של 45 דקות. למשל, אם מלמדים שפה וספרות, מוקצות לכך שעותיים וחצי של לימוד הכולל גם למידה וגם כתיבה אקטיבית שבה התלמידים הם משתתפים פעילים. אין זמן עבודה מוגדר וקבוע. ישנם, למשל, מורים שעובדים על ערב תרבות במשך לילה שלם ומשקיעים מזמנם. הוולונטריות היא חלק מרכזי מהתנהלות בית הספר וישנו אתגר לעודד ולפתח אותה. במקום חדר מורים יש בבית הספר "סלון חברתי" שכולל מקום מפגש לנוער עם מטבח פתוח. לסיכום, המטרה היא ליצור חברה טובה שמבוססת על מפגש, והאמצעי לכך הוא הקרקע של הקודים הבלתי פורמליים.

דיון

בהמשך הדיון לקחו חלק: **שושי שפיגל** ממנהל חברה ונוער, שנתנה דוגמאות לפעילות החברתית הענפה שהתרחשה גם בתקופת הקורונה; **ד"ר יעל ברנהולץ** ממנהל חברה ונוער לשעבר, שדיברה על הצורך לבצע מחקרים והערכה של התחום החברתי; **פרופ' זהבית גרוס** מאוניברסיטת בר אילן, **סיגל קוצ'מן** מהנהגת ההורים, **רינה כהן** מההתאחדות לחינוך מבוגרים ועוד.